

Domine Edilen Statükonun Referans Etkisi*

Begüm GÜNEY**

Gönderim tarihi: 04.12.2017 Kabul tarihi: 19.04.2018

Özet

Statüko, bir kişinin şu anki konumunu temsil eder. Çalışılan iş ve yaşanılan şehir statüko için verilebilecek örnekler arasındadır. Bir statüko, kendi seçilmese bile, diğer alternatifler arasındaki göreceli sıralamayı değiştirerek kişinin bu alternatifler arasındaki seçimini etkileyebilir ve buna “referans etkisi” denir. Bu çalışmada, statükoların referans etkisini anlamak için Özyeğin Üniversitesi lisans öğrencileri arasında bir anket yapılmıştır. Anket, Qualtrics programı kullanılarak hazırlanmış ve katılımcıların e-posta adreslerine tek kullanımlık bir bağlantı gönderilerek öğrencilerle paylaşılmıştır. Ankette katılımcılardan, depolama kapasitesi ve pil ömrü ile tanımlanmış farklı telefonlar arasında seçim yapmaları istenmiştir. Görülmüştür ki, statüko diğer alternatiflerin her biri tarafından domine edildiğinde - yani diğer alternatiflerden hem pil ömrü hem depolama kapasitesi bakımından daha kötü olduğunda - ve kendi seçilmediğinde bile, kişinin bu alternatifler arasındaki seçimini değiştirebilir. İstatistiksel olarak anlamlı miktarda kişinin, aynı kümeden statüko varlığında ve yokluğunda yaptığı seçimlerin farklı olduğu görülmüştür. Bu davranış, literatürdeki teorik statüko modelleri arasında ancak sürekli referans etkisine izin verenler (Güney ve Richter, 2017) tarafından açıklanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Statüko; Seçim; Referans Etkisi; Sürekli Referans Etkisi

JEL Kodları: D00, C83, C91

Reference Effect of a Dominated Status Quo

Abstract

Status quos represent one’s current standing, such as current job or current city. A status quo can change the relative ranking among other options and hence influence choices even if itself isn’t chosen. This is called the “reference effect”. In the present study, we conducted a survey among undergraduate students at Ozyegin University in order to understand status quos’ reference effects. The survey was prepared using the program Qualtrics and distributed to subjects via one-time link that was sent to their e-mail addresses. Subjects were asked to make choices among phones that were defined by the storage capacity and battery life. A status quo that was dominated by all other options in the choice set was observed to influence choices among these options even though the status quo itself wasn’t chosen. A statistically significant amount of choices from the same set were observed to differ depending on whether or not there was a dominated status quo in the choice problem. This effect can only be explained by status quo-based theories that allows for status quo’s continuous reference effects (Güney and Richter, 2017).

Keywords: Status Quo. Reference Effect; Continuous Reference Effect

JEL Classifications: D00, C83, C91

* Bu çalışma herhangi bir proje kapsamında desteklenmemiştir. Ancak anket 113K370 nolu Tübitak projesi sırasında yapılmış ve 113K370 nolu projenin bir parçası olmadığı halde Tübitak’a sunulan sonuç raporunda yer almıştır.

** Ekonomi bölümü, Özyeğin Üniversitesi. E-posta: begum.guney@ozyegin.edu.tr

1. Giriş

Statüko, kişinin halihazırdaki seçimini, durumunu veya sahip olduklarını temsil eder. Mesela, kişinin şu anda yaşadığı şehir, çalıştığı iş, sahip olduğu özel emeklilik planı veya sağlık sigortası statükoya verilebilecek örneklerden bazılarıdır. Literatürdeki deneysel çalışmalar seçimlerin statükolardan etkilendiğini göstermektedir. Kişiler hayatları boyunca birçok statükoya sahip olduklarından ve yapılan seçimler bu statükolardan etkilendiğinden, statüko etkilerini iyi anlamak önem taşımaktadır. Böylece politika yapıcıların, kişilerin gelecekteki seçimlerini gerekli durumlarda yönlendirebilmesi mümkün olacaktır (Thaler ve Sunstein, 2008). Türkiye’de son yıllarda uygulanan otomatik bireysel emeklilik sistemi (BES), politika yapıcıların statüko etkisini kullanarak kişilerin seçimlerini etkilemelerine verilebilecek örneklerden biridir.

Statüko etkilerinin iki tipte olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki bir alternatifin statüko iken, statüko olmadığı duruma kıyasla, daha olumlu şekilde değerlendirilmesi ve dolayısıyla seçilme ihtimalinin daha yüksek olması şeklindedir. Buna “statüko yanlılığı” denir (Samuelson ve Zeckhauser, 1988). Diğer etki ise statükonun “referans etkisi” olarak adlandırılır: statüko, diğer alternatifler arasındaki göreceli sıralamayı değiştirebilir ve kendi seçilmese bile, kişinin diğer alternatifler arasındaki seçimini etkileyebilir (Masatlioglu ve Uler, 2013). Statüko yanlılığı etkisi hem deneysel hem teorik olarak iyi anlaşılmış olsa da, statükonun referans etkisi üzerine yapılmış çalışma sayısı daha azdır. Bu projenin temel amacı, bir anket çalışması vasıtasıyla statükonun referans etkisini daha iyi anlamaya çalışmaktır.

İki nitelik -mesela kalite ve fiyat- vasıtasıyla tanımlanmış alternatifler düşünelim. Bu alternatiflerden x ve y birbirini domine etmesin. Yani mesela, y x 'e göre daha kaliteli ve x y 'ye göre daha ucuz olsun. Bir tane de y tarafından asimetric olarak domine edilen bir z alternatifi düşünelim: z y 'ye göre hem daha pahalı hem de daha düşük kaliteli olsun, ancak x ve z birbirini domine etmesin. Statükosuz bir ortamda x 'i y 'ye tercih eden bir kişi, statüko olarak z 'ye sahip olduğunda ne olur? Literatürdeki kısıtlı sayıda deneysel bulgu göstermektedir ki, statükosuz bir ortamda x 'i y 'ye tercih eden bir kişi, y 'nin asimetric olarak domine ettiği bir z alternatifi statüko olduğunda artık y 'yi x yerine seçebilmektedir. Huber vd. (1982), z alternatifi kişinin statükosu olmasa (yani, z sadece seçim kümesindeki alternatiflerden biri olsa) bile y 'nin seçilme şansının arttığını -yani asimetric olarak domine edilen z alternatifi-

nin referans etkisi yarattığını- göstermektedir.¹ Masatlioglu ve Uler (2013) ise bu referans etkisinin z statüko iken daha fazla olduğunu söylemektedir. Literatürde bu etkiyi açıklayabilen teorik çalışmalar vardır. Mesela, Masatlioglu ve Ok'un (2005, 2014) teorisine göre, z statükosunun perspektifinden bakıldığında, x alternatifi artık o kadar iyi gözükmemekte ve kişi seçmeye değer tek alternatifi y gibi görmektedir. Çünkü y, hem kalite hem fiyat açısından kişinin şu anda sahip olduğu z alternatifine göre daha iyidir. Dolayısıyla, z'ye sahip olan bir kişinin, z'yi bırakıp y'yi seçtiğinde mutsuz olması mümkün değildir. Peki burada, x ve y alternatiflerinin ikisi de statüko z'yi domine etseydi -yani hem x hem y, z'ye göre daha kaliteli ve daha ucuz olsaydı- ve z perspektifinden bakıldığında seçilmeye değer görünseydi ne olurdu?

Literatürdeki teorik çalışmaların yukarıdaki soruya cevabı iki farklı şekilde olmaktadır. Masatlioglu ve Ok'un (2005, 2014) önerdiği model, tüm alternatifler tarafından (yani, simetrik olarak) domine edilen bir z statükosu varlığında, kişinin statükosuz durumda seçtiği x alternatifini seçmeye devam edeceğini söylemektedir. Bu etkiye -statüko yokluğundaki ve varlığındaki seçimlerin, statüko asimetrik olarak domine edildiğinde farklı, simetrik olarak domine edildiğinde aynı olduğu duruma- Guney ve Richter (2017) statükonun "0/1 referans etkisi" adını vermiştir. Guney ve Richter (2017) ayrıca yeni bir teorik model önermişlerdir ve bu model kişinin, simetrik olarak domine edilen bir z statükosu varlığında, statükosuz durumdaki seçimi olan x'in aksine diğer alternatif y'yi seçmesine izin vermektedir. Yani, statüko, diğer alternatiflerin her birinden daha kötü olsa ve kendi seçilmese bile, bu alternatifler arasındaki seçimi etkileyebilir ve sonuç olarak aynı kümeden statüko varlığında ve yokluğunda yapılan seçimler birbirinden farklı olabilir. Kişi statüko yokken x'i, simetrik olarak domine edilen bir z statükosu varken y'yi seçebilir. Guney ve Richter (2017) bu etkiye statükonun "sürekli referans etkisi" adını vermiştir.

Deney literatüründe statükonun sürekli referans etkisi ile ilgili fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda bilinen tek deneysel kanıt, Guney ve Richter'in (2017), Masatlioglu ve Uler'in (2013) deneysel verilerini kullanarak yaptıkları analizlerden gelmektedir. O analizlere göre, seçimlerin istatistiksel olarak anlamlı bir miktarı referans etkisinin sürekli tipte olduğunu söylemektedir. Ancak, Masatlioglu ve Uler'in (2013) amacı farklı olduğundan², yaptıkları deneyde statükonun referans etkisinin tipini anlamak için gereken tüm sorular

¹ Literatürde bu etkiye "çekicilik etkisi" denmiştir.

² Masatlioglu ve Uler'in (2013) amacı, literatürdeki teorik statüko modellerini, statükoya bağlı seçim davranışlarını açıklama becerileri açısından kıyaslamaktır.

sorulmamıştır. Detay vermek gerekirse, bir x alternatifini ve onun domine ettiği z alternatifini içeren $\{x,z\}$ tipindeki iki elemanlı seçim problemleri sorulmamış ve kişilerin buradaki seçimleri gözlemlenmemiştir. Guney ve Richter (2017) yaptıkları analizlerde, kişilerin bu problemlerdeki seçimleri üstünde varsayımlar yapmak durumunda kalmışlardır: kişilerin, domine edilen z alternatifini seçmeyeceklerini, onun yerine x alternatifini seçeceklerini varsayımlardır. Özyeğin Üniversitesi'ndeki lisans öğrencileri arasında yapılan şimdiki çalışmada, bu tip varsayımlardan kaçınmak için, analiz için gerekli olan tüm seçim problemleri sorulmuştur. Yani, kişilerin $\{x,z\}$ tipindeki kümelerden seçim yapması da istenmiş, veri analizinde tamamen gözlemlenen seçimler kullanılmış ve statükonun referans etkisinin 0/1 tipte mi yoksa sürekli tipte mi olduğu araştırılmıştır.

Bu çalışmanın sonuçları göstermiştir ki, statükosuz durumda x 'i y 'ye tercih ederken, simetrik olarak domine edilen ve kendisi seçilmeyen bir z statükosu varlığında y 'yi x 'e tercih edenlerin oranı %11.95'tir ve bu oran istatistiki olarak anlamlıdır. Yani, seçimlerin %11.95'ini açıklamak için sadece 0/1 tipindeki referans etkisine izin veren bir teori yeterli olmamakta, bu seçimler ancak sürekli tipte referans etkisine izin veren teoriler ile açıklanabilmektedir. Ayrıca, istatistiki olarak anlamlı ölçüde kişinin domine edilen alternatifleri seçtikleri görülmüştür.

2. Literatür

Statüko yanlılığı, literatürde ilk kez Samuelson ve Zeckhauser (1988) çalışmasında ortaya konmuştur. Lisans ve MBA öğrencileri ile yapılan ankette katılımcılardan, kendilerini yönetici, politika yapıcı gibi pozisyonlarda hayal etmeleri ve çeşitli yatırım seçenekleri, sağlık planları gibi alternatifler arasından hipotetik seçimler yapmaları istenmiştir. Aynı alternatif her tretmanda farklı bir pozisyonda sorulmuştur: statüko olarak, statüko dışındaki bir alternatif olarak, nötr (statükosuz) olarak. Samuelson ve Zeckhauser'in (1988) bulgularına göre, bir alternatifin seçilme olasılığı yüksekte düşüğe şu şekildedir: o alternatif statüko iken, nötr durumda iken, ve başka bir alternatif statüko iken. Yani, bir alternatifin statüko olması, o alternatifin seçilme olasılığını arttırmaktadır.

Statüko, kendi seçilmese bile, kişinin diğer alternatifler arasındaki seçimini değiştirebilir. Referans etkisi olarak adlandırılan bu etkiyi deneysel olarak gösteren çalışma sayısı kısıtlıdır. Masatlioglu ve Uler (2013) yaptıkları deneysel çalışmada, çikolata ve para içeren tüketim sepetleri kullanmışlardır. Katılımcılar, çeşitli sepetler arasından seçimler yapmışlardır.

Bazı sorularda (asimetrik veya simetrik olarak) domine edilen bir statüko varken, bazı sorularda statüko yoktur. Statükolu sorularda, kişilerden söz konusu sepete sahip olduklarını hayal etmeleri istenmiştir. Masatlioglu ve Uler'in (2013) amacı referansa bağlı seçim teorilerinin sağladığı davranışsal özellikleri test etmek ve bu teorileri, davranışları açıklama becerileri açısından kıyaslamaktır. Statükoların değiştirilmesi sonucunda katılımcıların seçimlerinin nasıl değiştiğini gözlemlemiştirlerdir.

Makalenin giriş bölümünde anlatıldığı üzere, Masatlioglu ve Uler'in (2013) bulgularında, kişi statükosuz durumda x ve y arasından x 'i seçerken; y alternatifinin asimetrik olarak domine ettiği z statükosu varlığında artık y 'yi seçebilmektedir.³ 0/1 tipindeki bu referans etkisi, Masatlioglu ve Ok'un (2005, 2014) statüko-bazlı teorisi ile açıklanabilmektedir. Bu teoriye göre, kişi statükosuz durumda fayda fonksiyonunu maksimize ederek rasyonel bir seçim yapmaktadır. Ancak, seçim probleminde bir statüko olduğunda, mesela z , kişi tüm alternatiflere z perspektifinden bakmakta; sadece z 'ye ve z 'den "daha iyi" olan alternatiflere odaklanmaktadır. Statüko z 'yi ve z 'den "daha iyi" olan alternatifleri içeren kümeye $Q(z)$ demişlerdir. Bu küme, kişisel olarak belirlenmekte ve mesela her nitelik bakımından (fiyat, kalite) z 'den daha iyi olan –yani z 'yi domine eden– alternatifleri içeriyor olarak düşünülebilmektedir. Bu durumda kişi, seçim kümesinin $Q(z)$ ile kesişimindeki alternatiflere odaklanıp, fayda fonksiyonunu bu kesişim kümesinde maksimize eden alternatifini seçmektedir. Bu teori, statüko yanlılığı özelliğini sağlamaktadır: kişi, x 'i bir kümeden statüko yokken seçiyorsa, x statüko olduğunda da aynı kümeden x 'i seçmeye devam eder. Ayrıca, asimetrik olarak domine edilen z 'nin, x ve y arasındaki seçimi tersine çevirmesine de izin vermektedir: x alternatifinin faydası y 'ninkinden büyük olsun, böylece kişi statüko yokken x 'i y 'ye tercih etsin. Sadece y alternatifini $Q(z)$ 'de olacaktır ve x bu kümeye dahil olmayacaktır, çünkü y , z 'yi asimetrik olarak domine etmektedir. Dolayısıyla kişi, z statüko iken, y 'yi seçecektir.

Daha önce bahsedildiği üzere, statükonun referans etkisi sürekli tipte olabilir. Yani, z statükosu hem x hem y tarafından domine edildiğinde de, x ve y arasındaki seçimi tersine çevirebilir. Bu etki, sadece 0/1 tipindeki referans etkisine izin veren Masatlioglu ve Ok (2005, 2014) (ve bu model üstüne yapılandırılmış Ok vd. (2014), Ortoleva (2010), Riella ve Teper

³ Bu z alternatifinin, x ve y arasındaki seçimi tersine çevirme durumu, z 'nin statüko olmadığı- yani sadece seçim kümesindeki alternatiflerden biri olduğu- durumda bile görülmektedir (Huber vd., 1982). O çalışmada, katılımcılar çeşitli nitelikler vasıtasıyla tanımlanan bira, restoran, araba gibi alternatifler kümesinden hipotetik seçimler yapmışlardır. Masatlioglu ve Uler'in (2013) belirttiği üzere, z 'nin statüko olmadığı durumdaki referans etkisi, z 'nin statüko olduğundaki etkiye göre daha zayıftır.

(2014) gibi teoriler) ile açıklanamaz. Çünkü bu teoriler, şu özelliği sağlamaktadırlar: Eğer z statüko iken kişi $\{x,z\}$ kümesinden x 'i ve $\{y,z\}$ kümesinden y 'yi seçiyorsa, kişinin $\{x,y,z\}$ kümesinden z statüko ikenki seçimi ile hiçbir statüko yokkenki seçimi aynı olmalıdır. Çünkü kişinin ikili seçim problemlerindeki seçimleri, x ve y 'nin $Q(z)$ 'nin içinde olduğunu ve her birinin faydasının z 'den fazla olduğunu söyler. Bu durumda kişi $\{x,y,z\}$ kümesinden, z statüko olduğunda veya hiçbir statüko yokken, x ve y 'den faydası yüksek olanı seçecektir.

Guney ve Richter (2017), Masatlioglu ve Ok'un (2005, 2014) teorisindeki yukarı son olarak bahsedilen özelliği kaldırarak, Masatlioglu ve Ok'un (2014) genellemesi olan yeni bir teori önermişlerdir. O yeni teori, statüko yanlılığı özelliğini barındırmaktadır. Ayrıca, statükonun sürekli referans etkisi göstermesine izin vermektedir. Modellenen davranış şu şekildedir. Kişi statüko yokken, faydasını maksimize eden alternatifi seçer. Ancak seçim probleminde bir statüko var ise, kişinin bu statükoyu bırakıp başka bir alternatifi seçmesi kişiye negatif olmayan bir zihinsel maliyet getirecektir.⁴ Dolayısıyla, kişinin statüko haricindeki bir alternatiften elde edeceği net fayda, o alternatifin faydası ile zihinsel maliyetin farkına eşit olacaktır. Kişi seçim probleminde, net faydası maksimum olan alternatifi seçecektir.

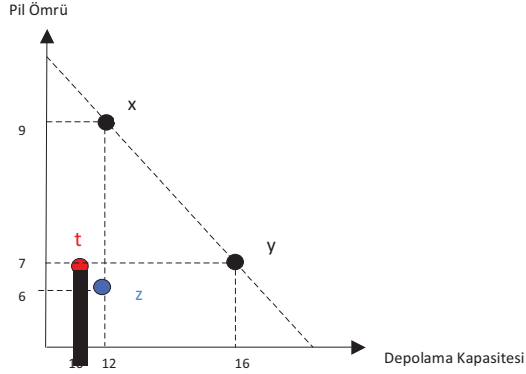
3. Metodoloji ve Bulgular

Bu çalışmada yapılan anket, Qualtrics programı kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışma, Özyeğin Üniversitesi'ndeki lisans öğrencilerine e-posta yoluyla duyurulmuş ve gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilerin e-posta hesaplarına tek kullanımlık bir bağlantı gönderilme suretiyle öğrencilerle paylaşılmıştır. Anketi 111 kişi tamamlamıştır. Kişiler katılımları karşılığında hiçbir ücret/hediye almamışlardır. Anketin dili İngilizce'dir.

Ankette 5 soru bulunmaktadır. İlk 4 soruda katılımcılardan, depolama kapasitesi (gb) ve pil ömrü (saat) ile tanımlanmış farklı telefonlar arasında seçim yapmaları istenmiştir. İlk soruda kişi statükosuz iken, $x = (12 \text{ gb depolama kapasitesi, } 9 \text{ saat pil ömrü})$ ve $y = (16 \text{ gb depolama kapasitesi, } 7 \text{ saat pil ömrü})$ olan iki telefon arasında seçim yapmıştır (Şekil 1).⁵ Bu seçimi $c(xy, \diamond)$ ile göstermekteyiz. Birinci soru tüm katılımcılar için aynıdır. Ancak, ikinci, üçüncü ve dördüncü sorular katılımcıların birinci sorudaki seçimlerine göre farklılık göstermektedir ve bu soruların ankette sorulma sıraları her katılımcı için rastgele belirlenmiştir.

⁴ Kişinin statükosunu seçmesinin maliyeti yoktur. Dolayısıyla, statükoyu seçmenin net faydası, statükonun faydasına eşittir.

⁵ Ankette x , y gibi etiketlemelerden kaçınılmış, her bir alternatif sadece pil ömrü ve depolama kapasitesi cinsinden yazıyla belirtilerek kişilere hangisini seçecekleri sorulmuştur.

Eğer bir katılımcı ilk soruda x'i -yani pil ömrü daha fazla olan telefonu- seçerse, bundan sonraki üç soruda bu katılımcıdan z = (12 gb depolama kapasitesi, 6 saat pil ömrü) telefonuna- yani pil ömrü hem x hem y'den daha düşük olan telefona- sahip olduğunu hayal etmesi istenmiştir. Bu katılımcıya z statüko iken, z ve x arasındaki (ikinci soru); z ve y arasındaki (üçüncü soru); ve z, x, ve y arasındaki (dördüncü soru) seçimleri sorulmuştur.

Eğer bir katılımcı ilk soruda y'yi -yani depolama kapasitesi daha fazla olan telefonu- seçerse, bundan sonraki üç soruda bu katılımcıdan t = (10 gb depolama kapasitesi, 7 saat pil ömrü) telefonuna- yani depolama kapasitesi hem x hem y'den daha düşük olan telefona- sahip olduğunu hayal etmesi istenmiştir. Bu katılımcıya t statüko iken, t ve x arasındaki (ikinci soru); t ve y arasındaki (üçüncü soru); ve t, x, ve y arasındaki (dördüncü soru) seçimleri sorulmuştur.

Matematiksel olarak, bir kişinin ikinci sorudaki seçimini $c(xs,s)$, üçüncü sorudaki seçimini $c(ys,s)$, ve dördüncü sorudaki seçimini $c(xys,s)$ ile göstermekteyiz.⁶ Buradaki s, kişinin ilk sorudaki seçimine bağlı olarak z veya t olabilen statükoyu temsil etmektedir. Bu z ve t alternatifleri, pil ömrü ve depolama kapasitesi özelliklerinin en az birinde, hem x hem de y alternatifinden daha kötü olduğundan (ve hiçbir zaman x veya y'den daha iyi olmadığından), simetrik olarak domine edilen statükoyu temsil etmektedir.

Huber vd. (1982) göstermiştir ki, domine edilen bir alternatifin referans etkisinin ne denli güçlü olacağı, o alternatifin diğer alternatifler arasındaki yerleşimine göre farklılık gösterebilmektedir.⁷ Bu anketteki statükolar belirlenirken, Huber vd.'nin (1982) bulgularından

⁶ Bu gösterim şekli, Masatlioglu ve Ok'un (2005) teorisinde (ve bu çalışmayı baz alarak yapılmış diğer statüko teorilerinde) kullanılmaktadır. Buradaki "c", kişinin seçim fonksiyonunu; parantez ve içinde kalan kısım da seçim problemini temsil etmektedir. Seçim probleminin ilk kısmı (yani, xs, ys, veya xys ile belirtilen kısım), kişinin içinden seçim yapacağı alternatif kümesini; ikinci kısmı olan s ise, kişinin statükosunu temsil etmektedir.

⁷ Huber vd. (1982) çalışmasındaki domine edilen alternatif statüko değildir, seçim kümesindeki alternatiflerden sadece biridir.

faýdalanılmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü sorulardaki statüko, kişinin ilk sorudaki seçimine bağlı olarak, güçlü bir etki çıkarma ihtimali yüksek olacak şekilde dizayn edilmiştir.

0/1 ve sürekli tipteki referans etkilerinin arasındaki aksiyomatik bağlantı Guney ve Richter (2017) makalesinde çalışılmıştır. O çalışmadan yola çıkarak, 0/1 ve sürekli tipteki referans etkilerini ayırt etmek için, aşağıdaki özellik (*)'i test etmekteyiz. Özellik (*), Guney ve Richter'in (2017) sürekli tipte etkiye izin veren modellerini, sadece 0/1 tipteki etkiye izin veren Masatlioglu ve Ok (2005, 2014) modeline indirgemek için kullandıkları SQI isimli aksiyomun ankete uyarlanmış halidir.⁸

Eğer $c(xs,s)=x$ ve $c(ys,s)=y$ ise, o zaman $c(xy, \diamond) = c(xys,s)$ sağlanır. (*)

Toplanan verilerde önce $c(xs,s)=x$ ve $c(ys,s)=y$ seçimlerini sağlamayan kişiler analiz dışında bırakılmıştır çünkü test etmek istediğimiz özellik sadece bu seçimlerin sağlandığı durumlarda $c(xy, \diamond)$ ile $c(xys,s)$ arasında bir eşitlik beklemektedir. Ayrıca, $c(xys,s)=s$ olan kişiler de analize dahil edilmemiştir çünkü buradaki analizin amacı statükosuz ve statükolu durumlarda kişilerin x ve y arasındaki seçimlerini kıyaslamaktır. Yani, kişi statükosu olan s'i terk ettiğinde, statükosuz durumdaki tercihi mi gider yoksa statüko -kendi seçilmese bile- kişiyi başka bir alternatifi seçmeye itebilir mi? Eğer statüko 0/1 tipinde bir referans etkisi ortaya çıkarmaktaysa, o kişiler için x ve y arasındaki seçim statükodan bağımsız olmalı, yani yukarıdaki özellik (*) sağlanmalıdır. Ancak, sürekli tipte bir referans etkisi var ise, o zaman statükonun varlığı -kendi seçilmese bile- x ve y arasındaki seçimleri etkileyip, kişinin statükosuz durumdaki seçiminden farklı bir seçim yapmasına sebep olabilecektir.

Veriler, seçimlerin %11.95'inin özellik (*)'ı sağlamadığını göstermiştir.⁹ Yani, hiçbir seçim probleminde domine edilen alternatifi seçmeyen kişilerin %11.95'inin, statüko varlığındaki ve yokluğundaki (yani, anketteki dördüncü ve birinci sorulardaki) seçimleri farklıdır. Simetrik olarak domine edilen bir statüko, kendi asla seçilmese bile, kişinin diğer alternatifler arasındaki seçimlerini tam tersine çevirebilmektedir. Sign Test sonuçlarına göre, %11.95 oranı istatistiki olarak anlamlıdır ($p=0.0005$). Dolayısıyla, istatistiki olarak anlamlı miktarda seçim 0/1 tipindeki referans etkisi ile açıklanamamakta, ancak sürekli referans etkisi ile açıklanabilmektedir.

⁸ SQI aksiyomu şunu söyler: Eğer $x \in c(xs,s)$ ve $y \in c(ys,s)$ ise, o zaman $c(xy, \diamond) = c(xys,s)$ sağlanır. Ankette, çoklu seçime izin verilmediği için, yani kişi her seçim probleminden sadece bir alternatif seçtiğinden, SQI aksiyomu otomatik olarak özellik (*)'a indirgenmektedir.

⁹ Bu oran, literatürde bulunan diğer referans etkisi oranlarıyla benzerdir. Mesela, Huber vd.'nin (1982) bulunduğu oranlar %4 ile %13 arasında değişirken, Simonson'un (1989) bulguları %17 civarındadır.

Anketin ikinci, üçüncü ve dördüncü sorularında kişilerden, söz konusu statükoya sahip olduklarını hayal etmeleri istenmiştir. Bu tür hipotetik statükolar ve seçimler bu çalışmaya has bir durum değildir ve literatürde de sıklıkla kullanılmaktadır (Samuelson ve Zeckhauser, 1988; Huber vd., 1982; Masatlioglu ve Uler, 2013). Statükoların hipotetik olmasının, anket sonuçlarında kalitatif farklılıklara yol açması beklenmemekle birlikte kantitatif sonuçları etkileyebileceği düşünülmektedir. Çünkü, gerçekten sahip olunan bir statükonun etkisinin hayal edilen bir statükonun etkisine kıyasla daha fazla olacağı beklenmektedir (Masatlioglu ve Uler, 2013). Unutulmamalıdır ki, bu çalışmada hayal edilen bir statüko varlığında bile istatistiki olarak anlamlı bir referans etkisi bulunmuştur ve statükonun hayal edilen değil gerçekte sahip olunan bir alternatif olması bu etkiyi daha güçlü hale getirecektir.

Ankette tüm katılımcılar son soru olarak, beşinci soruyu da cevaplamışlardır ve bu soru kişinin birinci soruda yaptığı seçime göre farklılık göstermektedir. Eğer bir katılımcı ilk soruda x ve y arasından x'i seçmiş ise, beşinci soruda bu kişiye x'i mi yoksa 1 cent (= \$0.01) ile birlikte gelen y'yi mi almak istediği sorulmuştur. Eğer katılımcı ilk soruda y'yi seçtiyse, beşinci soruda bu kişiye y'yi mi yoksa 1 cent ve x'i mi seçeceği sorulmuştur. Buradaki amaç, kişilerin x ve y arasında kayıtsız olup olmadığını anlamaktır. Anketi yapan bir kişi x ve y arasında kayıtsız olmasına -yani x'i ve y'yi eşit derecede sevmesine- rağmen, sadece tek bir alternatif seçmeye zorlandığı için, birinci soruda mesela x'i seçiyor olabilir. Bu durumda beşinci soruda y alternatifine ek olarak verilen ve pozitif miktar bir para olan 1 cent'in bu kayıtsızlığı kırarak, kişinin artık x yerine, 1 cent ile birlikte gelen y alternatifini seçmesine neden olması beklenmektedir. Çünkü $(y \text{ ve } 1 \text{ cent}) > y \sim x$ sağlanır ve tercihlerin geçişkenlik özelliği sayesinde $(y \text{ ve } 1 \text{ cent}) > x$ olur. Ancak, x ve y arasındaki tercihleri kesin olan kişilerin birinci ve beşinci soruda aynı seçimi yapması beklenmektedir. Çünkü x ve y arasında kesin tercihleri olan bir kişi için, 1 cent'in kesin tercihleri tersine çeviremeyecek kadar küçük bir miktar olduğu düşünülmektedir. Yapılan analiz sonucunda, katılımcıların %9.78'lik kısmının birinci ve beşinci soruda farklı alternatifleri seçtiği, yani x ve y arasında kayıtsız olduğu görülmüştür.

x ve y arasında kayıtsız olduğu tespit edilen kişileri, analiz dışı bırakıp özellik (*)'ı test ettiğimizde görüyoruz ki, özellik (*)'ı sağlamayan kişilerin oranı %8.43 olmaktadır. Sign Testi sonuçlarına göre, bu oran yine istatistiki olarak anlamlıdır ($p=0.0078$). Yani, tercihlerinde kayıtsız olan kişileri devre dışı bıraktığımızda da istatistiki olarak anlamlı bir miktar

kişinin seçimleri statükonun 0/1 tipindeki referans etkisi ile açıklanamamakta, ancak sürekli referans etkisi ile açıklanabilmektedir.

Literatürde domine edilen alternatifler ile yapılan çalışmalarda genel eğilim, kişilerin bu alternatifleri seçmeyeceğini otomatik olarak varsaymaktır. Ancak bu çalışmada görüldüğü üzere, bu alternatifler kişiler tarafından seçilebilmektedir. Mesela, ankette bazı katılımcıların $c(xs,s)=s$ ve/veya $c(ys,s)=s$ ve/veya $c(xys,s)=s$ şeklinde seçimler yaptıkları görülmüştür. Bu tür seçimlerin oranı %30.63'tür.

Eğer özellik (*)'ı test ederken $c(xs,s)=x$ ve $c(ys,s)=y$ şartını göz ardı edip de bunların verilerde otomatik olarak sağlanacağını varsaymış olsaydık, özellik (*)'ın sağlanmama oranını %14.56 olarak bulacaktık ($p=0.0005$, Sign Test).¹⁰ Ayrıca görüyoruz ki, sadece $c(xs,s)=s$ veya $c(ys,s)=s$ şeklinde seçim yapan -yani özellik (*)'daki şartı sağlamayan- kişilere odaklandığımızda, bu kişiler arasında $c(xy,\diamond)=c(xys,s)$ durumunun sağlanmama oranı %36.36 olmaktadır ve bu istatistiki olarak önemli bir orandır ($p=0.0625$, Sign Test).¹¹ Dolayısıyla, $c(xs,s)=s$ veya $c(ys,s)=s$ şeklinde seçim yapan kişileri, $c(xy,\diamond) = c(xys,s)$ olup olmadığını anlamak için yapılan teste dahil etmek, bulunacak sonuçlarda yanılığa sebep olacaktır. Bu anket çalışmasının tasarımında kişilere (xs,s) ve (ys,s) seçim problemlerinin sorulmasının ve verilerde $c(xs,s)=x$ ve $c(ys,s)=y$ seçimlerini sağlamayan kişilerin analiz dışında bırakılmasının sebebi, böyle bir yanılığın önüne geçmektir.

4. Sonuç

Bu çalışmada statükonun referans etkisini anlamak için, Özyeğin Üniversitesi lisans öğrencileri arasında internet tabanlı bir anket yapılmıştır. Ankette katılımcılardan, depolama kapasitesi ve pil ömrü ile tanımlanmış farklı telefonlar arasında seçim yapmaları istenmiştir. Seçimlerin bazıları statükosuz ortamda, bazıları ise seçim kümesindeki tüm alternatifler tarafından domine edilen- yani pil ömrü ve depolama kapasitesi bakımından daha kötü olan- bir statüko varlığında gerçekleşmiştir. Elde edilen verilerde, simetrik olarak domine edilen bir statükonun, kendi seçilmediği halde, kişilerin diğer alternatifler arasındaki seçimlerini tersine çevirebildiği görülmüştür. Yani, kişilerin aynı alternatifler arasındaki seçimleri, ortamda simetrik olarak domine edilen bir statükonun olup olmamasına bağlı olarak

¹⁰ Çalışmanın giriş bölümünde bahsedildiği gibi, Masatlioglu ve Uler (2013) yaptıkları deneyde kişilere (xs,s) ve (ys,s) türündeki seçim problemlerini sormamışlardı. Bu sebeple Guney ve Richter (2017), bu verileri kullanarak yaptığı analizlerde $c(xs,s)=x$ ve $c(ys,s)=y$ olduğunu varsaymıştı.

¹¹ Bu ek analizi yaparken, seçimi $c(xys,s)=s$ olan kişileri verilerden yine çıkartıyoruz. Çünkü buradaki amacımız x ve y alternatifleri arasındaki seçimin, statüko varlığında ve yokluğunda nasıl değiştiğini anlamak.

farklılaşabilmektedir. Bu etkinin verilerde görülme oranı %11.95'tir ve bu oran istatistiki olarak anlamlıdır. Gözlemlenen bu davranış, literatürdeki teorik statüko modelleri arasından ancak sürekli referans etkisine izin verenler (Guney ve Richter, 2017) tarafından açıklanabilmektedir, sadece 0/1 tipindeki referans etkisine izin veren teorik statüko modelleri (Masatlioglu ve Ok, 2005, 2014) bu etkiyi açıklamak için yeterli değildir.

2017 yılında ekonomi dalında Nobel ödülü alan Richard Thaler'in kitabında (Thaler ve Sunstein, 2008) belirtildiği gibi statükoların, kişilerin seçim davranışları üzerindeki etkilerini kullanarak sağlıktan yatırıma kadar birçok farklı alanda politika üretilebilir (Samuelson ve Zeckhauser, 1988; Madrian ve Shea, 2001, Choi vd., 2004; Johnson ve Goldstein, 2003). Diyelim ki, politika yapıcılar kişilerin belli bir alternatifi seçmelerini istiyor olsun. Kişileri seçim konusunda zorlamadan, onlara sadece uygun statükolar vererek ve isterlerse statükolarını terk edip başka bir alternatif seçmeleri konusunda onları özgür bırakarak, kişileri seçilmesini istedikleri alternatife doğru yönlendirebilirler. Thaler ve Sunstein (2008) buna "nudging" yani "yönlendirme/iteleme" adını vermektedir. Burada önemli olan, kişilere hangi statükoların verileceğidir. Statüko, öyle uygun bir şekilde seçilmeli ki, politika yapıcıların seçilmesini istediği alternatiflerin kişiler tarafından seçilme olasılığı bu statüko varlığında en yüksek olsun.

Statüko etkilerinden yola çıkarak üretilen politikalara bir örnek, Avrupa ülkelerindeki organ bağış politikalarından gelmektedir. Johnson ve Goldstein'in (2003) vardığı sonuca göre, organ bağış onayının statüko olduğu –yani kişinin, aksini talep etmedikçe, sisteme organ donörü olarak kayıt edildiği- Avusturya, Belçika, Fransa gibi ülkelerdeki bağış oranları, organ bağışının statüko olmadığı – yani kişilerin donör olmak için başvurmalarının gerektiği- Danimarka, İngiltere, Hollanda gibi ülkelerdeki bağış oranlarından çok daha yüksektir. Burada kişilerin seçimi ak/kara şeklindedir: organ donörü olmak veya olmamak. Dolayısıyla, seçilme oranının artması istenen alternatifin –yani, donör olma opsiyonunun- kişilere statüko olarak verilmesi uygun bir yaklaşım olmuştur ve sonuç olarak, statükonun yanlılık özelliği devreye girerek bağış oranları artmıştır.

Kişilerin seçimlerinin ak/kara şeklinde olmadığı, mesela kişilerin farklı emelilik planları veya sağlık sigortası planları arasında seçim yapacakları durumlarda, hangi alternatifin statüko olarak verilmesi gerektiği o kadar net değildir. Politika yapıcıların seçilmesini istediği alternatif direkt olarak kişilere statüko olarak mı verilmelidir yoksa statüko, seçilmesi istenen plandan (ve belki seçim kümesindeki diğer alternatiflerden de) daha kötü – yani asimetrik veya simetrik olarak domine edilen- bir alternatif mi olmalıdır? İlk durumda, yani

seçilmesi istenen alternatifin direkt olarak statüko yapıldığı durumda, statüko yanlılığı özelliği sayesinde kişilerin bu planda kalma olasılıkları aratacaktır. Diğer durumlarda, yani domine edilen statüko varlığında da, statükonun referans etkisi önem kazanacaktır: statüko haricindeki planların seçilme olasılıkları değişecektir ve kişileri seçilmesi istenen plana doğru yönlendirmek mümkün olabilecektir.¹² Bu çalışmadaki bulgular, sadece statüko yanlılığı veya statükonun 0/1 tipindeki referans etkisinin değil, sürekli referans etkisinin de politika üretmekte kullanılabilirliğini işaret etmektedir. Yani, politika yapıcılar simetrik olarak domine edilen alternatifleri de statüko olarak kullanabilir ve böylece kişilerin istenilen alternatiflere yönlendirilmesi mümkün olabilir. Ancak, kişileri yönlendirmede hangi tür statükonun -başka bir deyişle hangi tür statüko etkisinin- daha güçlü olacağı net değildir. Politika üretmeden önce uygun saha çalışmaları ile bu konuya açıklık getirilmesi uygun olacaktır.

Kaynakça

CHOI, James, David LAIBSON, Brigitte MADRIAN ve Verew METRICK; (2004), For Better or For Worse: Default Effects and 401(k) Savings Behavior, Perspectives in the Economics of Aging. Chicago: University of Chicago Press.

FARQUHAR, Peter H. ve Anthony R. PRATKANIS; (1992), "A Brief History of Research on Phantom Alternatives: Evidence for Seven Empirical Generalizations About Phantoms, Basic and Applied Social Psychology", 13, pp. 103–122.

FARQUHAR, Peter H. ve Anthony PRATKANIS; (1993), "Decision Structuring with Phantom Alternatives, Management Science", 39, pp. 1214–1226.

GUNEY, Begum ve Michael RICHTER; (2015), "An Experiment on Aspiration-Based Choice, Journal of Economic Behavior and Organizations", 119, pp. 512-526.

GUNEY, Begum ve Michael RICHTER; (2017), "Choice and Games with Switching Costs", https://drive.google.com/file/d/148r7XPBEFcgPO3w_D-RVSDVnFB2G7IhN/view?usp=sharing 04.12.2017

HUBER, Joel, John W. PAYNE ve Christopher PUTO; (1982), "Adding Asymmetrically Dominated Alternatives: Violations of Regularity and the Similarity Hypothesis", Journal of Consumer Research: An Interdisciplinary Quarterly, 9, pp. 90–98.

JOHNSON, Eric J. ve Daniel GOLDSTEIN; (2003), "Do Defaults Save Lives?", Science, 302, pp. 1338-1339.

MADRIAN, Brigitte C. ve Dennis F. SHEA; (2001), "The Power of Suggestion: Inertia in 401k Participation ve Savings Behavior", The Quarterly Journal of Economics, 116, pp. 1149–1187.

¹² Asimetrik statüko altındaki referans etkisi 0/1 tipte, simetrik statüko altındaki referans etkisi sürekli tipte olacaktır.

MASATLIOGLU, Yusufcan ve Efe OK; (2005), “Rational Choice with Status Quo Bias”, *Journal of Economic Theory*, 121, pp. 1–29.

MASATLIOGLU, Yusufcan ve Efe OK; (2014), “A Canonical Model of Choice with Initial Endowments”, *The Review of Economic Studies*, 81, pp. 851–883.

MASATLIOGLU, Yusufcan ve Neslihan ULER; (2013), “Understanding the Reference Effect”, *Games and Economic Behavior*, 82, pp. 403–423.

OK, Efe, Pietro ORTOLEVA ve Gil RIELLA; (2014), “Revealed (P)reference Theory”, *The American Economic Review*, 105, pp. 299–321.

ORTOLEVA, Pietro; (2010), “Status Quo Bias, Multiple Priors ve Uncertainty Aversion”, *Games and Economic Behavior*, 69, pp. 411–424.

RIELLA, Gil ve Roece TEPER; (2014), “Probabilistic Dominance ve Status Quo Bias”, *Games and Economic Behavior*, 87, pp. 288–304.

SAMUELSON, William ve Richard ZECKHAUSER; (1988), “Status Quo Bias in Decision Making”, *Journal of Risk and Uncertainty*, 1, pp. 7–59.

SIMONSON, Itamar; (1989), “Choice Based on Reasons: The Case of Attraction and Compromise Effects”, *Journal of Consumer Research*, 16, pp. 158-174.

THALER, Richard H. ve Cass R. SUNSTEIN; (2008), “Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, ve Happiness”, Connecticut: Yale University Press.